

—
attraktiv
aktiv
produktiv
—

Fødevareerhvervet i Trekantområdet

-- / Beskæftigelse, udvikling og perspektiver

-- / **Redaktion og analyse:**
Region Syddanmark
Strategi & Analyse
Damhaven 12
7100 Vejle

-- / **Datakilde:** Danmarks Statistik,
bearbejdet af e-statistik.dk

-- / **Foto:** Danish Crown

-- / **Marts 2017**

Baggrund

Set på hele værdikæden inden for fødevarer, så er Syddanmark den region i Danmark med flest beskæftigede. Når man ser på, hvordan beskæftigelsen er fordelt mellem regionerne, tegner Syddanmark sig for den største andel af beskæftigelsen inden for både primære erhverv, fremstillingserhverv og støtteerhverv.

I Region Syddanmark har der udover det stærke fødevareerhverv også været en række spirende klyngeinitiativer og andre tilløb til

organiseringer. Særligt i Trekantområdet er der lang tradition for samarbejde og organisering inden for fødevareerhvervet, der giver dette område en særlig position.

Men hvilken karakter har fødevareerhvervet i Trekantområdet, og hvordan har det udviklet sig igennem de seneste 5-10 år? Hvilke drivkræfter præger udviklingen og hvordan står fødevareerhvervet i Trekantområdet umiddelbart rustet til at møde udviklingen.

Det er de forhold denne analyse søger at belyse.

I analysen sammenholdes tallene for fødevareerhvervet i Trekantområdet og Syddanmark med tal for hele landet og Region Midtjylland. Sammenligningen med Midtjylland er relevant, fordi erhvervet der, som i Syddanmark, står solidt og med en tæt en tæt organisering omkring stærke drivkræfter på både virksomheds- og forskningssiden.

Indhold

s.2
Baggrund

s.8
Udviklingen de seneste år

s.3
En styrket fødevareregion

s.15
Et mangfoldigt fødevareerhverv

s.4
Fødevarer i tal

s.18
Perspektiver for fødevareerhvervet i Trekantsområdet

En styrket fødevareregion

Den generelle udvikling i fødevareerhvervet i de senere år har været kendetegnet af en større tilbagegang i beskæftigelsen. Fødevareerhvervet i Trekantområdet er kommet stærkere igennem finanskrisen end resten af landet. Relativt set er Trekantområdet dermed styrket som fødevareregion.

Med 67.400 beskæftigede er 27 pct. af alle de, der arbejder inden for fødevareerhvervet i Danmark beskæftigede i Syddanmark. Regionen er dermed den region med flest job inden for fødevareerhvervet.

Inden for fødevareerhvervets sektorer – de primære erhverv (32 pct.), fremstillingserhverv (31 pct.) og inden for støtteerhvervene (28 pct.) befinder den største andel af beskæftigelsen sig i Syddanmark, mens Hovedstaden og Midtjylland begge har en større del af beskæftigelsen inden for serviceerhverv. Inden for regionen er godt 18 pct. af alle privatbeskæftigede ansat inden for fødevarer.

Trekantområdet spiller en betydelig rolle i regionens stærke position inden for fødevareerhvervet. Mere end 26.000 var i 2014 beskæftiget i en af de i alt 3.700 fødevarevirksomheder, der er registreret i Trekantområdet.

Fødevarevirksomhederne i Trekantområdet havde i 2013 en samlet omsætning på 76 mia. kr. Eksporten udgjorde 15,8 mia., hvilket på den ene side vidner om et erhverv med en stærk international konkurrenceevne, men samtidigt fortæller om et erhverv underlagt en stærk international konkurrence.

Fødevareerhvervet i Trekantområdet er kommet stærkt igennem finanskrisen og er nu tilbage på stort set samme beskæftigelsesniveau som før. Derved adskiller det sig fra den

generelle udvikling i fødevareerhvervet, der har oplevet en større tilbagegang i beskæftigelsen de senere år. Relativt set er Trekantområdet således styrket som fødevareregion.

Det er imidlertid et forandret erhverv, der nu er i fremgang. Der er sket en betydelig konsolidering, hvor virksomhederne er blevet færre og større. Der er sket opkøb og fusioner, så næsten alle de større virksomheder i dag indgår i store koncerner med stærkt internationalt fokus.

Trekantområdet er præget af store produktionsenheder inden for både slagterier, mejerier, bryggerier og bagerier. Enheder der bl.a. er lokaliseret netop i Trekantområdet af logistiske årsager. Men der er også et meget spændende lag af lidt mindre, store virksomheder, der er stærkt specialiserede og opererer globalt på markeder i fremgang. Virksomhederne præsterer generelt en stor værdiskabelse pr. medarbejder og har meget betydelig eksport.

Udviklingen på fødevarerområdet er præget af to delvist modsætningsfyldte strømninger. På den ene side en global strømning i retning af øget volumen og effektivitet i produktionen, der kan medvirke til at imødekomme den enorme stigning i efterspørgslen efter fødevarer på ca. 50 pct., der forventes frem mod 2050. Og på den anden side en strømning på nærmarkederne

i retning af økologi, dyrevelfærd, småskala, nærhed og smagen af det lokale.

Der er ingen tvivl om, at fødevarevirksomhederne i Trekantområdet er bedst rustede til at bidrage til at imødekomme den efterspørgsel, der følger af den globale udvikling.

- **3.700 fødevarevirksomheder**
- **26.000 job**
- **76 mia. kr. i omsætning**
- **15,8 mia.kr. i eksport**

Samlet set har fødevareerhvervet i Trekantområdet således gennemgået en markant strukturel udvikling, samtidig med at det har oplevet en mere positiv udvikling end fødevareerhvervet i Region Syddanmark, i Region Midtjylland og i landet som helhed.

Relativt mange fødevarejob

Figuren viser om der i området er relativt mange job inden for fødevarer og dermed en beskæftigelsesmæssig specialisering. Tal for 2014.

Kilde: Region Syddanmark – Fødevareerhvervet i Trekantområdet

Fødevarer i tal

14 procent af de beskæftigede i den private sektor i Danmark arbejder inden for fødevarer.

Mere end 250.000 er beskæftiget i den samlede danske fødevaresektor. Dermed er op mod hver syvende i privat beskæftigelse ansat med tilknytning til fødevareerhvervet.

Fødevareerhvervets værdikæde spænder bredt og favner både primære erhverv som landbrug og gartneri, fremstillingsvirksomheder som slagterier og mejerier, producenter af produktionsudstyr og foder samt detailhandel med fødevarer.

Flest fødevarejob findes i Syddanmark og Midtjylland med hhv. 67.400 og 66.900 beskæftigede i sektoren. Tilsammen er 53 procent af alle beskæftigede i sektoren ansat på en arbejdsplads i de to regioner.

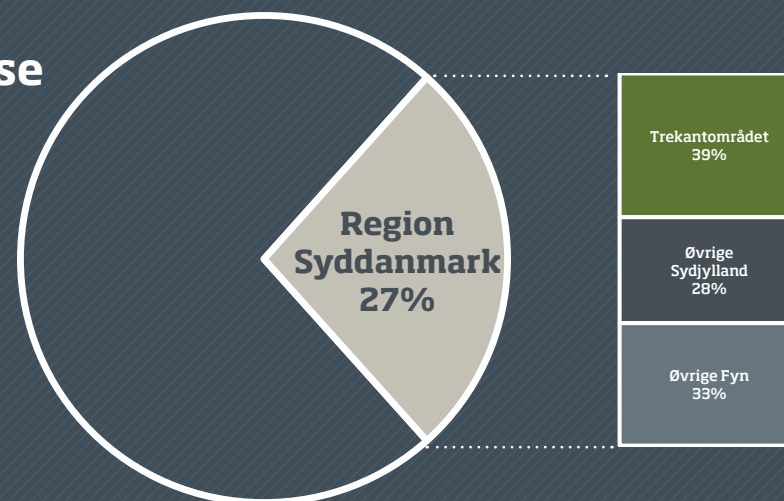
Trekantområdet tegner sig med 26.000 beskæftigede for op mod 40 procent af de syddanske fødevarejob. Det svarer til knap 18 procent af de private job i området.

Med en samlet national omsætning på 668 mia. kr., og en eksport på 159 mia.kr. genererer erhvervet betydelig økonomisk aktivitet.

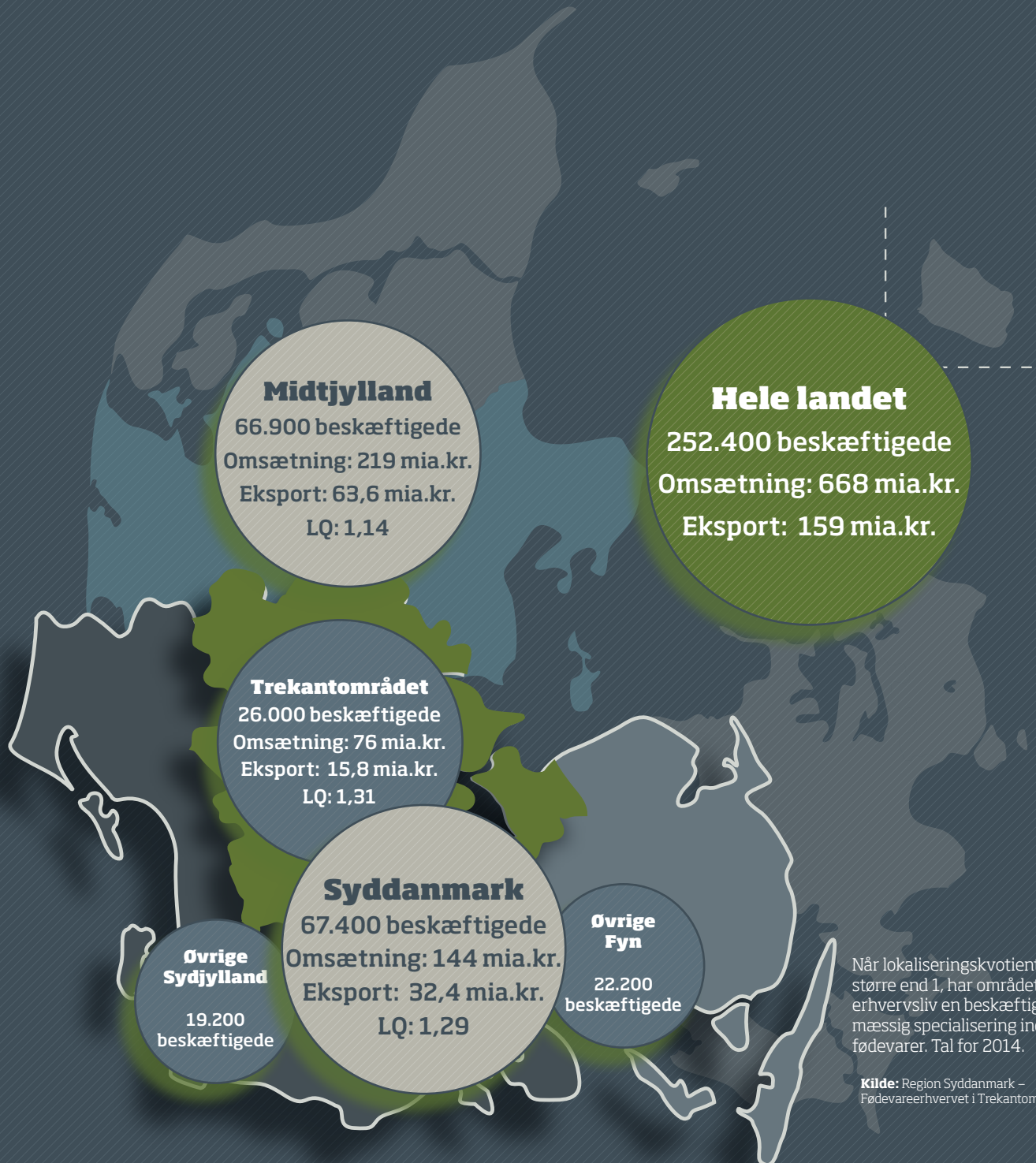
I Trekantområdet er omsætningen i fødevarevirksomhederne på 76 mia.kr. Aktiviteterne tilfører en værditilvækst til området på 11 mia.kr. svarende til 42 procent af det samlede økonomiske bidrag fra fødevarer i Syddanmark.

Andel af samlet fødevarebeskæftigelse

Figuren viser Region Syddanmarks andel af den samlede beskæftigelse 2014 inden for fødevarer i Danmark, hhv. fordeling af syddanske fødevarejob.

Kilde: Region Syddanmark – Fødevareerhvervet i Trekantområdet

Når lokaliseringskvotienten (LQ) er større end 1, har områdets erhvervsliv en beskæftigelsesmæssig specialisering inden for fødevarer. Tal for 2014.

Kilde: Region Syddanmark – Fødevarerhvervet i Trekantområdet

Metode

Fødevarerhvervet er i rapporten opgjort på baggrund af en inddeling af detaljerede brancher i såkaldte ressourceområder.

Et ressourceområde samler de virksomheder, der indgår i samme værdikæde fra primærproducent (fra jord) via forarbejdning til salg (til bord).

Værdikæden for fødevarer udgøres samlet set af fire delområder:

- **Primære erhverv**
(fx svineproduktion)
- **Fremstillingserhverv**
(fx slagterier og forarbejdning af fødevarer)
- **Støtteerhverv**
(fx fremstilling af foder og produktionsudstyr)
- **Serviceerhverv**
(detailhandel med salg af fødevarer)

Trekantområdet

De 26.000 fødevarejob i Trekantområdet udgør samlet set en branche med en betydelig og stærk position i den nationale fødevareklynge.

Særlig stærk er den beskæftigelsesmæssige specialisering inden for fremstillingserhverv og til dels også støtteerhverv.

Inden for fødevarefremstilling udgør de 7.300 job i området 46 procent af de 16.000

syddanske job, og til sammenligning er der i hele Midtjylland beskæftiget 14.500 med fremstilling af fødevarer.

14 procent af alle danske job inden for fremstilling af fødevarer findes i Trekantområdet.

Fredericia, Vejen og Vejle trækker med relativt mange fremstillingsjob i høj grad områdets samlede fødevarespecialisering op.

Inden for støtteerhverv har Trekantområdet også en relativ specialisering omend den ikke er lige så udpræget som for fremstilling.

Her er det Kolding og Fredericia, der i særlig grad har relativt mange job.

12 procent af alle danske job inden for støtteerhverv – fødevarer findes i Trekantområdet.

Antal job i
fødevareerhvervets
værdikæde i
Trekantområdet,
2014

Primære erhverv

5.600

**Fremstillings-
erhverv**

7.300

Støtteerhverv

2.400

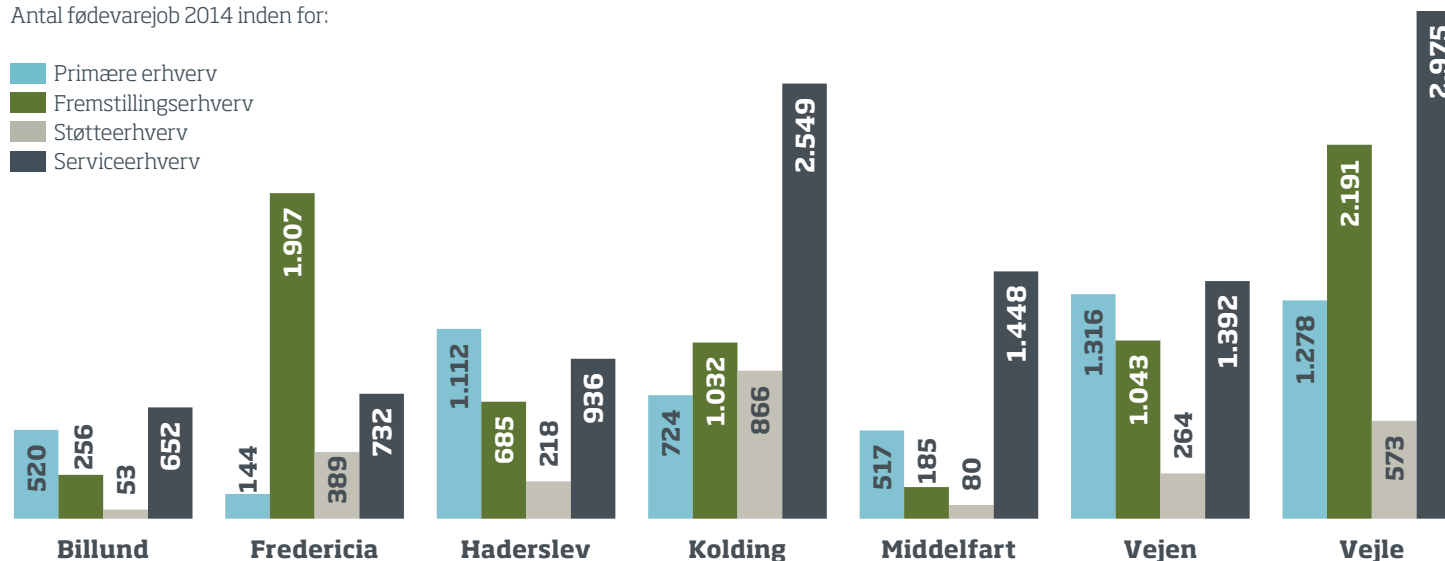
Serviceerhverv

10.700

Beskæftigelse i Trekantområdets kommuner

Antal fødevarejob 2014 inden for:

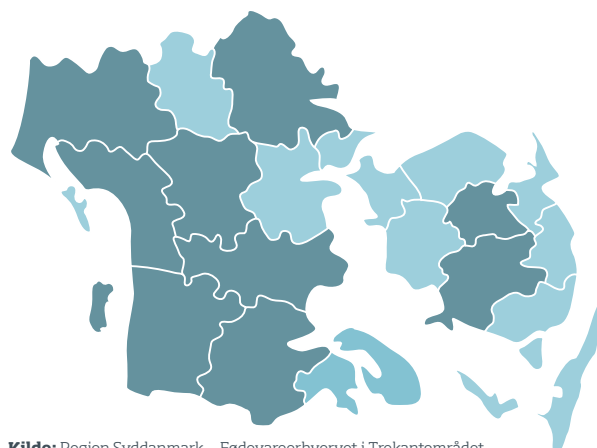
- Primære erhverv
- Fremstillingserhverv
- Støtteerhverv
- Serviceerhverv

Kilde: Region Syddanmark – Fødevareerhvervet i Trekantområdet

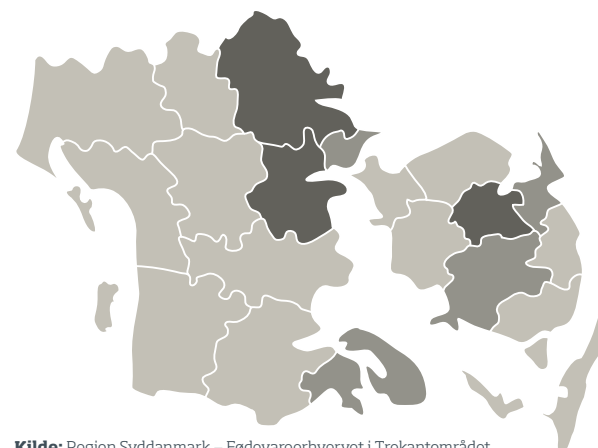
FØDEVARER – hvad og hvor i Syddanmark?

Primære erhverv

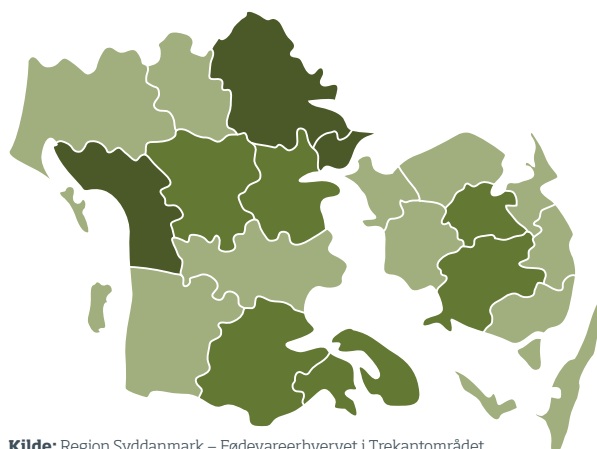
Kilde: Region Syddanmark – Fødevareerhvervet i Trekantområdet

Støtteerhverv

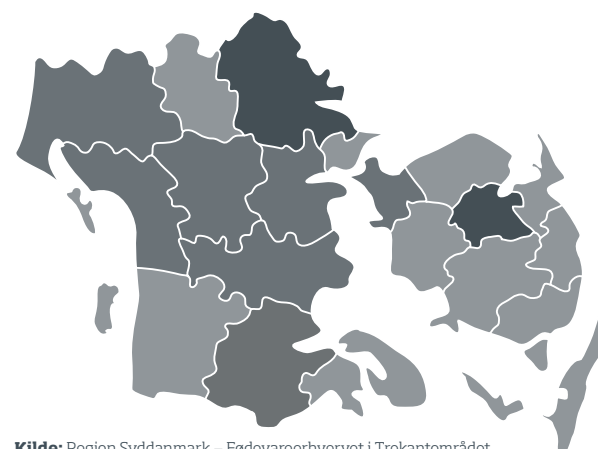
Kilde: Region Syddanmark – Fødevareerhvervet i Trekantområdet

Fremstillingserhverv

Kilde: Region Syddanmark – Fødevareerhvervet i Trekantområdet

Serviceerhverv

Kilde: Region Syddanmark – Fødevareerhvervet i Trekantområdet

Udviklingen de seneste år

Fødevarerhvervet i Trekantområdet er i fremgang og den samlede beskæftigelse er tæt på samme niveau som før finanskrisen.

Tilbage på samme niveau, men et forandret erhverv

Fødevarerhvervet i Trekantområdet oplevede et stort tilbageslag i årene efter finanskrisen, men har formået at komme sig. Siden 2011 har erhvervet været inde i en positiv udvikling, der har betydet, at den samlede beskæftigelse i dag er oppe på næsten samme niveau som tidligere.

Der er de senere år sket en betydelig konsolidering af erhvervet, hvor beskæftigelsen er blevet fordelt på færre virksomheder. En betydelig del af de større fødevarer virksomheder indgår i større koncerner og har derfor hele eller dele af deres strategiske ledelse lokaliseret uden for Trekantområdet.

Det er en udvikling, der ikke blot gælder for Trekantområdet. Fødevarerhvervet i Danmark er meget internationaliseret. Mange virksomheder har produktionsanlæg i udlandet, ejer fødevarer virksomheder i udlandet eller indgår i internationale koncerner, der derved køber sig adgang til dansk ekspertise og viden.

Polarisering

Udviklingen indebærer også en polarisering af erhvervet, hvor laget af mellemstore virksomheder udtyndes. Der er kun 23 fødevarer fremstillingsvirksomheder med mellem 20 og 100 ansatte i Trekantområdet. Der er til gengæld 18 med flere end 100 ansatte og et stort antal små virksomheder. Der er altså næsten lige så mange relativt store virksomheder som mellemstore, hvilket er en usædvanlig erhvervsstruktur.

Fokus på produktivitet og konkurrencedygtighed

Konsolideringen af erhvervet har også stor betydning for den innovation, der har præget udviklingen i mange af virksomhederne.

Flere virksomheder har optimeret på produktionsvolumen og standardisering. Det har øget deres produktivitet og skærpet konkurrenceevnen, hvilket har været helt nødvendigt for fortsat at kunne begå sig i konkurrencen. Men det udfordrer dem samtidigt, når efterspørgslen bliver mere differentieret.

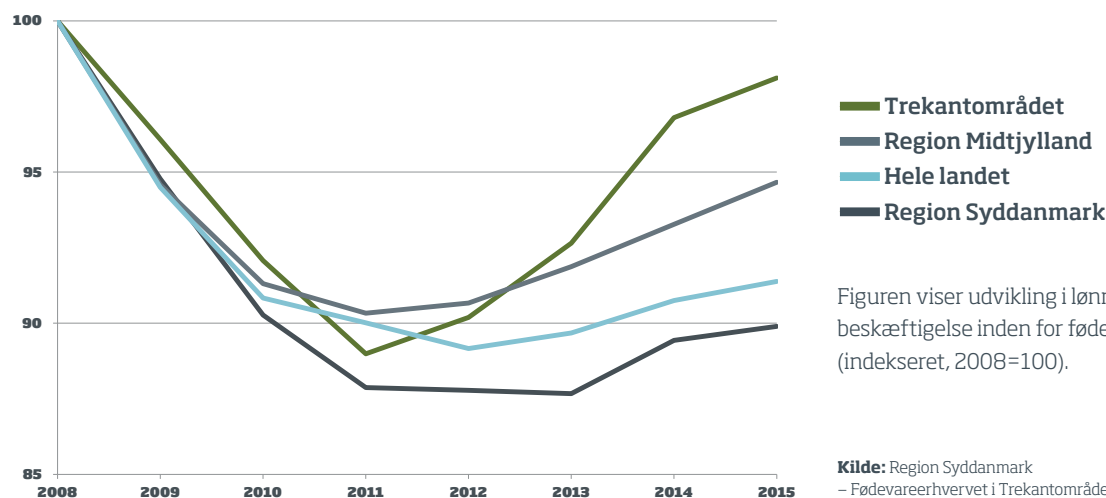
Et stærkere comeback til Trekantområdet

Beskæftigelsen var som nævnt stærkt nedadgående efter finanskrisens indtræden i slutningen af 2008. Men hvor den i resten af Region Syddanmark og i landet som helhed har stabiliseret sig på niveauet fra 2010, så har den i Trekantområdet været

stigende siden 2011. I 2015 var beskæftigelsen næsten tilbage på samme niveau som i 2008.

Ser man nærmere på tallene, så har Middelfart, Fredericia, Vejen og Billund oplevet en positiv udvikling i beskæftigelsen i perioden 2008 til 2015, mens navnlig Vejle har oplevet en tilbagegang i beskæftigelsen på næsten 1000 personer svarende til 15 procent af de beskæftigede i 2008.

Stigende fødevarerbeskæftigelse i Trekantområdet

Konstant fald i antal virksomheder

Antallet af virksomheder inden for fødevarerhvervet er inde i en næsten konstant og fuldstændig ensartet nedadgående udvikling i såvel Trekantområdet, som Region Syddanmark, Region Midtjylland og i hele landet. Inden for en periode på ca. 10 år er antallet af fødevarer virksomheder reduceret til under 2/3 af niveauet i 2002.

Som naturlig konsekvens af udviklingen i henholdsvis beskæftigelse og antal af virksomheder, så er den gennemsnitlige fødevarer virksomhed i dag større end for 10 år siden.

Trekantområdet skiller sig som følge af den positive udvikling i beskæftigelsen ud ved, at fødevarer virksomhederne gennemsnitligt set er større her end i Region Syddanmark, i Region Midtjylland og i hele landet.

Solid produktivitetsudvikling

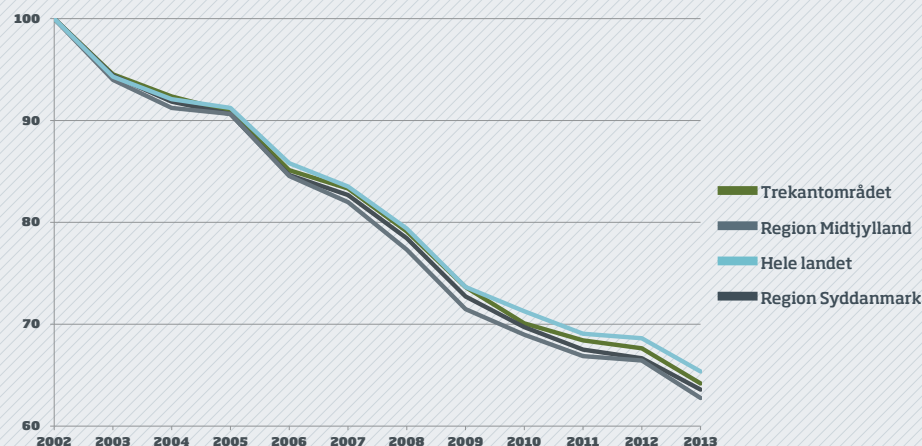
Parallelt med udviklingen i antal virksomheder og virksomhedsstørrelse har værditilvæksten pr. medarbejder også undergået en meget markant udvikling. Fra 2002 til 2013 er værditilvæksten pr. medarbejder vokset næsten 40 procent (løbende priser). Også her skiller Trekantområdet sig ud ved en mere positiv udvikling end fødevarer virksomhederne i Region Syddanmark, Region Midtjylland og i hele landet.

Når man betragter udviklingen i værditilvækst pr. medarbejder, så springer udviklingen fra 2008 til 2009 og igen fra 2012 til 2013 i øjnene. Springene fortæller en historie om den udvikling erhvervet har gennemgået siden finanskrisen.

Fra 2008 til 2009 skabes den øgede værditilvækst pr. medarbejder primært ved at reducere antallet af medarbejdere og reducere indkøb af varer, mens omsætningen fastholdes. Men fra 2012 til 2013 er det en vækst i omsætningen, der trækker den positive udvikling. Går man helt tæt på tallene ser man, at det er nogle af de meget store virksomheder, der primært trækker denne udvikling.

Færre virksomheder i alle regioner

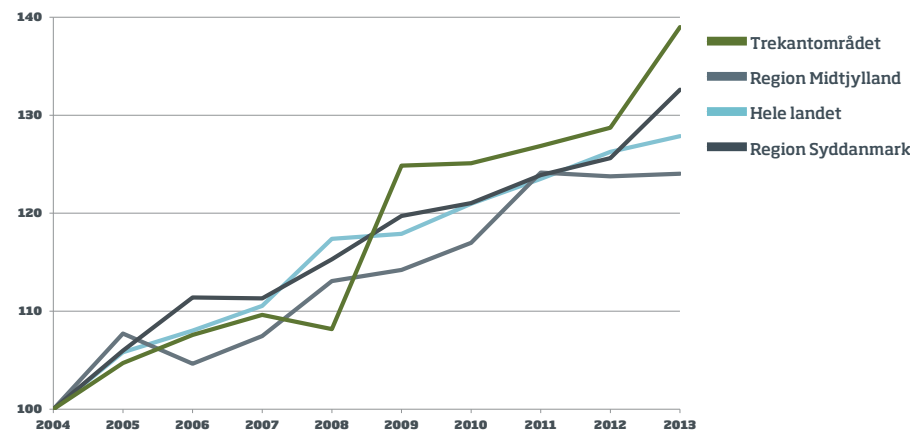
Figuren viser udvikling i antal fødevarer virksomheder 2002 til 2013 (indekseret, 2002=100).

Kilde: Region Syddanmark – Fødevarerhvervet i Trekantområdet

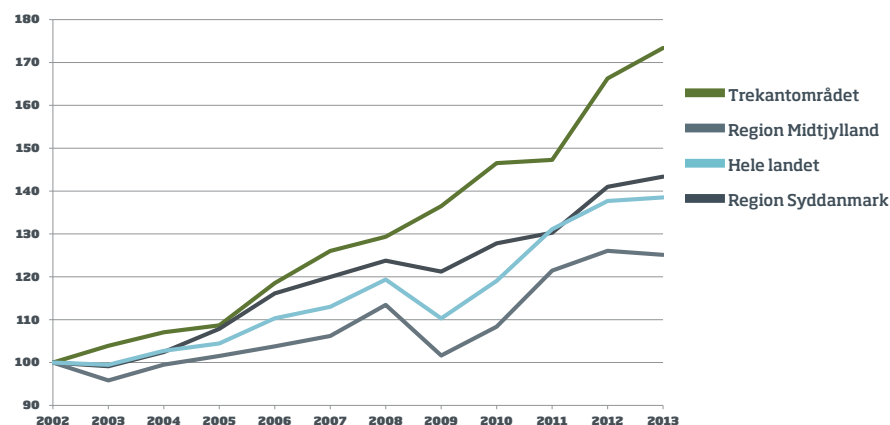
Stigende produktivitet

Figuren viser udvikling i værditilvækst pr. årsværk i fødevarer virksomheder 2004 til 2013 (indekseret, 2004=100).

Kilde: Region Syddanmark – Fødevarerhvervet i Trekantområdet

Trekantområdet øger fødevarereksporten

Figuren viser udvikling i fødevarevirksomhedernes eksport 2002 til 2013 (indekseret, 2002=100)

Kilde: Region Syddanmark – Fødevareerhvervet i Trekantområdet

Stor eksportfremgang

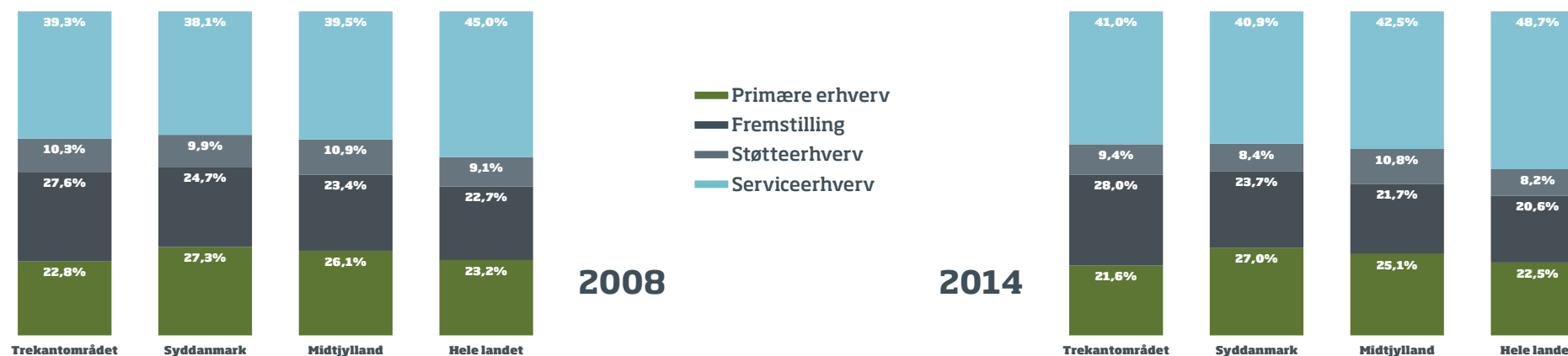
Den positive udvikling i værditilvækst pr. medarbejder slår også igennem i eksporten, der er steget endog meget stærkt i perioden. Fødevarevirksomhederne i Trekantområdet eksporterer i 2013 varer til en samlet værdi på mere end 70 procent over niveauet i 2002. Endnu engang skiller området sig betydeligt ud fra fødevarevirksomhederne i Region Syddanmark, i Region Midtjylland og i landet som helhed, der har oplevet en fremgang i eksporten på 25-40 procent.

Statistikken kan ikke vise, hvilke markeder fødevarevirksomhederne i Trekantområdet primært eksporterer til. Men fra andre opgørelser vides, at næsten 70 procent af den danske fødevareeksport går til det europæiske marked og herunder helt overvejende til nærmarkedene, hvor den generelle vækst er lav og efterspørgslen efter fødevarer ikke udvikler sig nævneværdigt.

Den positive udvikling i eksporten i Trekantområdet skyldes derfor formentlig en kombination af, at der både er store virksomheder med kræfter til at eksportere til fjernere markeder med kraftigere udvikling i efterspørgslen og samtidig en del mellemstore virksomheder, der er stærkt specialiserede og globalt eksporterende.

Det skal tilføjes, at Trekantområdet kom fra et betydeligt lavere eksportniveau opgjort pr. medarbejder end landet som helhed, og at udviklingen derfor betyder, at dette efterslæb nu er indhentet.

Kun i Trekantområdet stiger industriens andel af fødevarebeskæftigelsen

Figureerne viser fordeling af fødevarebeskæftigelsen i værdikæden fra primære erhverv over fremstilling og støtteerhverv til serviceerhverv i hhv. 2008 og 2014.

Kilde: Region Syddanmark – Fødevareerhvervet i Trekantområdet

Udvikling i værdikæden

I 2008, skilte Trekantområdet sig primært ud fra Region Syddanmark og Region Midtjylland ved at have en mindre andel af beskæftigelsen inden for primær produktion og en større andel af beskæftigelsen inden for fremstilling.

I tallene for 2014 er det overordnede indtryk, at der er tale om mindre forskydninger inden for værdikæden. Serviceerhvervene fylder nu lidt mere i alle områderne. Men tendensen er, at arbejdsdelingen mellem Trekantområdet og Region Syddanmark/Midtjylland nu er blevet tydeligere.

Beliggenhed, beliggenhed, beliggenhed

Denne fordeling af beskæftigelsen er blevet uddybet i flere gennemførte interviews. Trekantområdet tiltrækker store produktionsenheder (slagterier, mejerier, bagerier, bryggerier), fordi råvarerne fra den primære produktion befinder sig her, eller fordi det giver nem adgang til markedet.

Trekantområdets rolle på fødevarerområdet handler i betydelig grad om geografisk lokalisering i forhold til transport og logistik.

En fødevareregion?

Udviklingen i Trekantområdet sat i forhold til henholdsvis Region Syddanmark, Region Midtjylland og hele landet, giver ikke svar på, om Trekantområdet med rette kan kaldes en fødevareregion. For at belyse dette er det nødvendigt at se nøjere på tal om specialisering.

Lokaliseringskvotient

Specialisering fortæller, hvor stor en andel af beskæftigelsen et erhverv udgør i et givet geografisk område ift. erhvervets andel af beskæftigelsen på landsplan. Hvis beskæftigelsen i et erhverv i et område er nøjagtig den samme som på landsplan, så siges lokaliseringkvotienten (LQ) at være 1.

I næsten alle erhverv er beskæftigelsen imidlertid skævt fordelt, fordi erhvervsstrukturen i Hovedstadsområdet adskiller sig markant fra erhvervsstrukturen i resten af landet. På fødevarerområdet forholder det sig sådan, at LQ uden for Hovedstaden er 1,25, hvorfor et område skal ligge højere, før der kan tales om en egentlig specialisering.

Styrket specialisering

Opgjort på beskæftigelsen så har Trekantområdet i 2014 en "fødevarer"-LQ på godt 1,3 og kan dermed med rimelighed kaldes en fødevareregion.

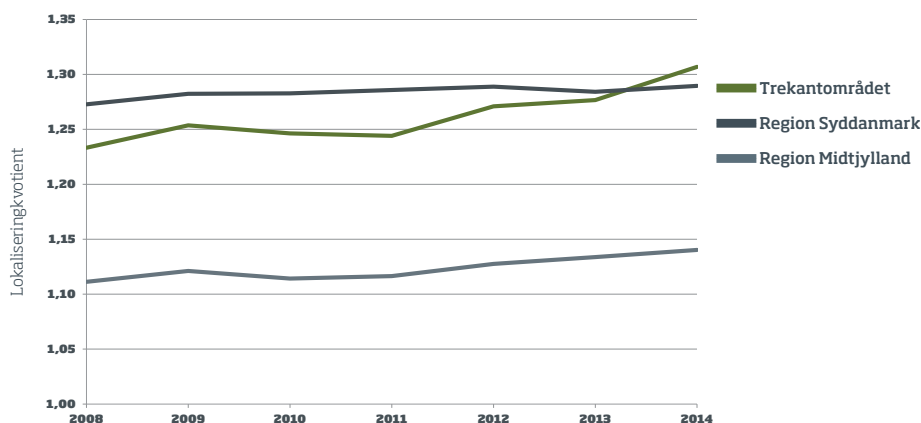
Også i forhold til specialisering har Trekantområdet gennemgået en betydelig udvikling i de senere år. I 2008 var LQ blot 1,23. Tidligere var det øvrige Syddanmark og øvrige Fyn, der fremstod som de mest specialiserede dele af Region Syddanmark. Men nu er Trekantområdet en anelse mere specialiseret.

Store kommunale forskelle

Der er imidlertid store forskelle internt i Trekantområdet. Billund og Kolding er ikke-specialiserede i fødevarer generelt, mens Vejen i den anden ende af spektret er stærkt specialiseret.

Forskellene afspejler i høj grad placeringen af store produktionsenheder som Danish Crowns slagteri i Vejen og Arla og Carlsberg i Fredericia m.fl. Begge kommuner har oplevet en positiv udvikling i deres fødevarer specialisering i perioden.

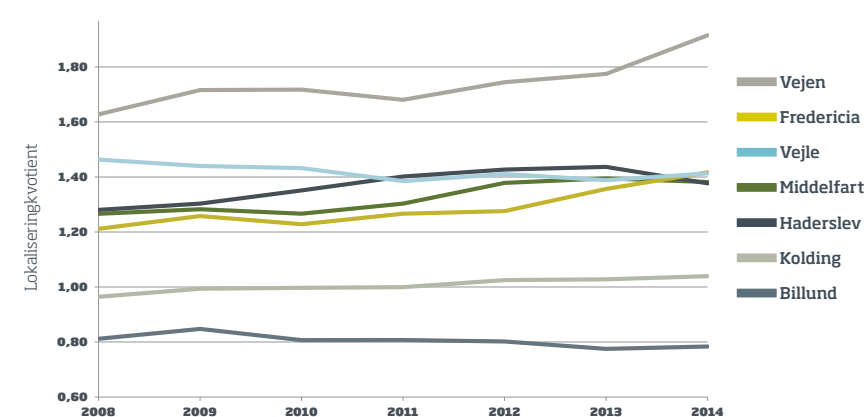
Udvikling i specialisering

Når lokaliseringkvotienten (LQ) er større end 1, har områdets erhvervsliv en beskæftigelsesmæssig specialisering inden for fødevarer.

Kilde: Region Syddanmark – Fødevarerhvervet i Trekantområdet

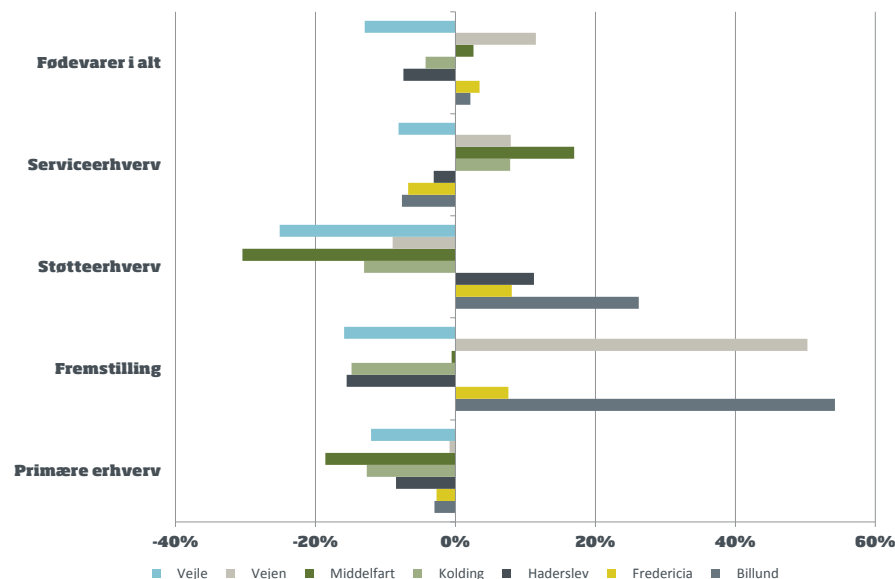
Specialisering i kommunerne

Når lokaliseringkvotienten (LQ) er større end 1, har kommunens erhvervsliv en beskæftigelsesmæssig specialisering inden for fødevarer.

Kilde: Region Syddanmark – Fødevarerhvervet i Trekantområdet

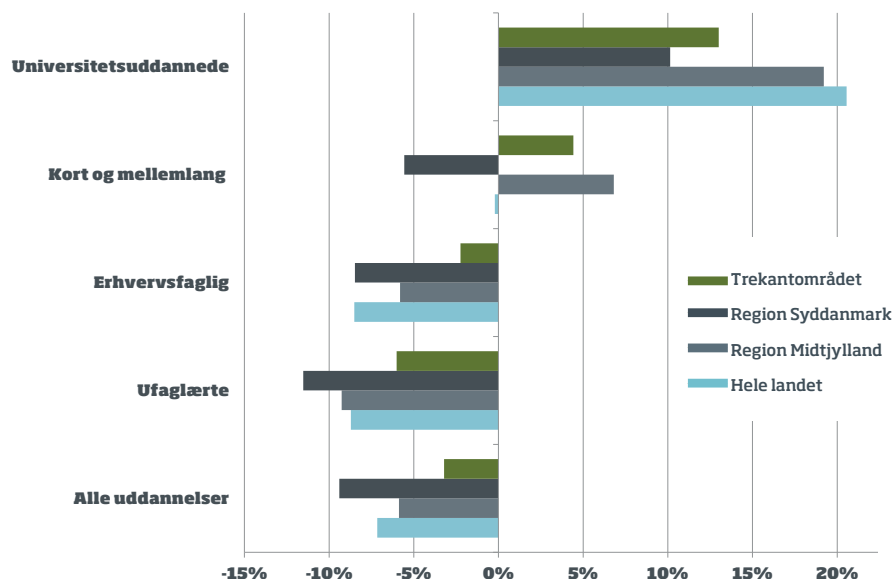
Udvikling i antal fødevarejob i kommunerne 2008 – 2014

Kilde: Region Syddanmark – Fødevarerhvervet i Trekantområdet

Udvikling fordelt på uddannelse 2008 – 2014

Figuren viser udvikling i antal beskæftigede fordelt på uddannelse.

Udvikling i antal beskæftigede

Mens lokaliseringkvotienten er god til at illustrere den relative udvikling og position i et erhverv, så oplyser den ikke om den absolutte udvikling. En stigende specialisering kan være udtryk for, at et område oplever en langsommere nedgang i beskæftigelsen i et erhverv end resten af landet, hvilket netop er tilfældet for fødevarerhvervet i Syddanmark. Navnlig inden for fremstilling har Trekantområdet næsten kunnet fastholde sin beskæftigelse i perioden 2008-2014, mens beskæftigelsen er faldet mellem 10 og 15 procent i Syddanmark som helhed, i Midtjylland og i resten af landet.

Store kommunale forskelle

Igen er der imidlertid tale om betydelig variation mellem de enkelte kommuner i Trekantområdet. Vejen og Billund har oplevet en stærk udvikling inden for fremstillingserhvervet, hvor begge kommuner imidlertid også kom fra et lavt udgangspunkt.

Uddannelse

Et af de forhold der kan drive udviklingen inden for et erhverv er glidninger mellem personalegrupper med forskellig uddannelsesmæssig baggrund.

Flere højtuddannede

Fremgang i beskæftigelsen inden for fødevarerhvervet sker næsten kun for personer med en universitetsuddannelse, mens der bliver færre ansatte med stort alle andre uddannelsesmæssige baggrunde. Den eneste undtagelse er personer med kort eller mellemlange uddannelser, hvor Trekantområdet og Midtjylland i modsætning til Syddanmark som helhed også har oplevet en beskeden fremgang i beskæftigelsen. Trekantområdet har desuden oplevet et mindre tab af ufaglærte personer og personer med en erhvervsfaglig uddannelse.

På vej mod klarere arbejdsdeling

Den beskæftigelsesmæssige fremgang for personer med en universitetsuddannelse i Trekantområdet og Syddanmark er til gengæld kun ca. det halve af fremgangen for denne gruppe i landet som helhed. Også her ses indikationer på udviklingen af en klarere arbejdsdeling mellem et område som Trekantområdet, der fungerer som fremstillings- og produktionsområde, og så den generelle udvikling i fødevarerhvervet i Danmark, der udvikler sig i retning af en større beskæftigelse inden for serviceerhverv knyttet til fødevareindustrien.

Iværksætteri

Fødevareerhvervet betragtes almindeligvis som et erhverv med relativ lille iværksætteraktivitet, idet indtrængningsbarriererne er ganske store sammenlignet med mange andre erhverv - navnlig i form af store kapitalkrav.

Mindre iværksætteraktivitet

Etableringsraterne generelt for alle erhverv ligger ca. ét procentpoint lavere i Trekantområdet end i landet som helhed. Inden for fødevareerhvervet er forskellen ca. halvandet procentpoint.

Forskellen er ikke så markant, men det passer med billedet af et område, hvor fremstillingserhverv relativt set fylder mere end i resten af landet, og hvor serviceerhverv omvendt fylder mindre.

Forskellene i overlevelsesserater er ligeledes så begrænsede, at de heller ikke i sig selv kan bære et selvstændigt fokus.

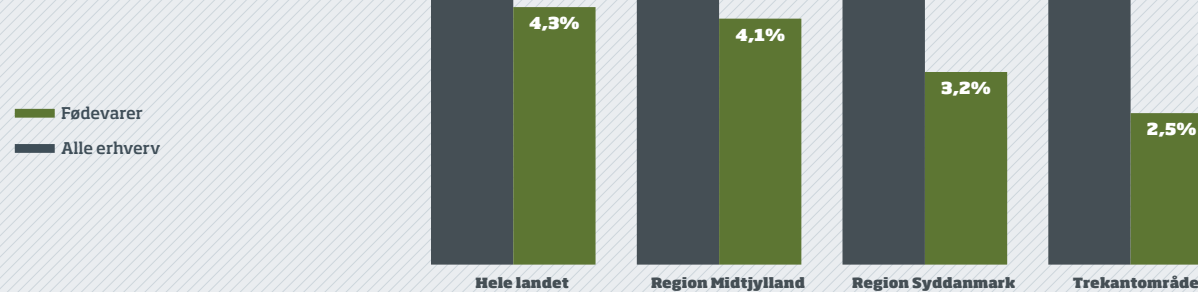
Jobskabelse hos nye virksomheder

Målt på iværksætternes jobskabelse, så begynder forskellene tilgængeligt at træde tydeligere frem.

Målt på tværs af alle brancher og i hele landet, så findes godt 7 procent af alle job i virksomheder, der er mindre end 5 år gamle. De tilsvarende tal for Trekantområdet, Midtjylland og Syddanmark ligger ret ens i niveauet 6,3 til 6,6 procent.

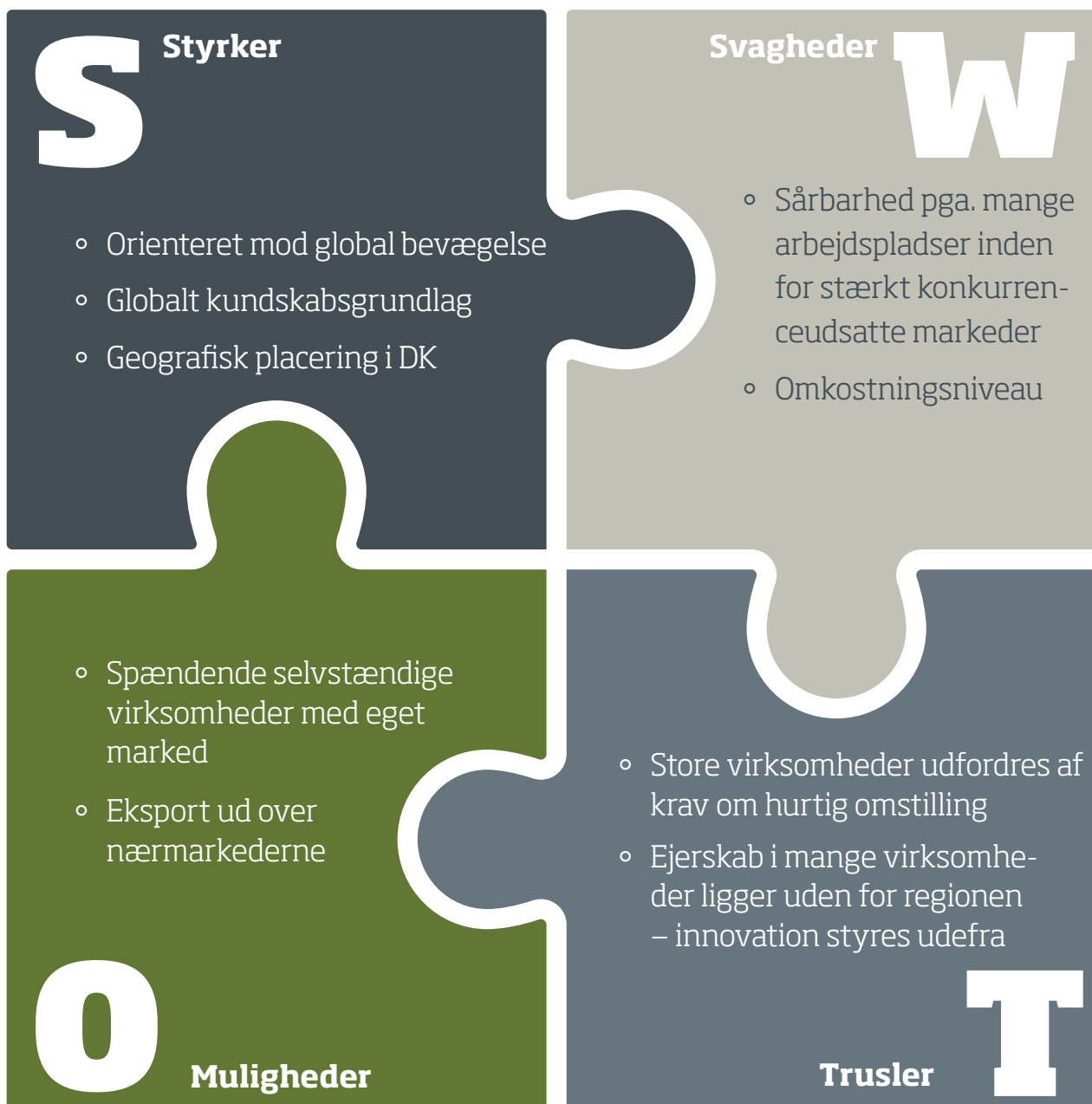
For fødevareerhvervet specifikt står iværksættervirksomheder for i alt godt 4 procent af det samlede antal job. I Trekantområdet er denne andel imidlertid nede på blot 2,5 procent.

Nye virksomheders jobandel 2014

Figuren viser, hvor stor en andel af alle private job, der findes i nye virksomheder, som er mindre end 5 år gamle.

Kilde: Region Syddanmark – Fødevareerhvervet i Trekantområdet

Kilde: Region Syddanmark – Fødevareerhvervet i Trekantområdet

Et mangfoldigt fødevareerhverv

Vinderen har ifølge en udbredt talemåde altid ret. Trekantområdet har en meget stærk position inden for fødevareerhvervet og har gennemgået en meget positiv udvikling de senere år. På den baggrund må styrkerne umiddelbart siges at overstige svaghederne.

Bagom tallene

Et nærmere kig på virksomhederne har vist, at der ikke alene er tale om store produktionsenheder i internationale koncerner, men også om et spændende lag af stærkt specialiserede og globalt orienterede virksomheder, med historisk og ejerskabsmæssig forankring i Trekantområdet.

Generelt set har virksomhederne med deres stærke engagement på fjernere eksportmarkeder i vækst en klar føling med, hvilke forhold der kommer til at drive udviklingen i erhvervet de kommende år. Det stiller dem stærkt i konkurrencen.

Men midt i glæden over den positive udvikling i erhvervet må det ikke helt overses, at der også kan være svagheder og trusler.

Evnen til gribe nye muligheder

Mange virksomheder er udfordret i forhold til deres produktionsomkostninger og har derfor satset på storskalaproduktion og effektiviseringer. Det kan gøre det sværere at reagere på nye strømninger og omstille sig til nye markedsmæssige muligheder.

Hvis disse muligheder udnyttes af andre virksomheder fra Trekantområdet, så kan resultatet blive en yderligere styrkelse af erhvervet, der samlet set kan blive mere robust. Men hvis nye muligheder i højere grad opfanges og udnyttes uden for Trekantområdet, så vil det på lang sigt kunne føre til en svækkelse af erhvervet.

Tættere på virksomhederne

I dette afsnit går tættere på virksomhederne for at få indsigt i deres styrker og udfordringer. Afsnittet er baseret på en gennem-

gang af regnskaber og/eller hjemmesider for alle fødevarevirksomheder i området med flere end 5 ansatte. Gennemgangen har fokuseret på følgende tre centrale forhold:

1. Virksomhedernes primære produkter/ydelse.
2. Virksomhedens primære marked
3. Virksomhedernes ejerskabsmæssige status

Gennemgangen har vist et utrolig sammensat og mangfoldigt erhverv. Der er de kendte og meget synlige virksomheder inden for bryggeri, slagteri, mejeri og bageri. Men der er også engroshandel, producenter af køleudstyr, ernæringstilskud, og fiskefoderproduktionsanlæg, charcuteri, ægpakkerier, producenter af malkeudstyr og staldinventar, tyggegummiproduktion og meget, meget mere.

Virksomhedernes primære markeder strækker sig fra lokalområdet, over resten af Danmark og udenlandske nærmærker til hele det globale marked. En del virksomheder indgår i globale koncerner, der er aktive i store dele af verden, andre har selv afdelinger på deres primære eksportmarkeder, mens endnu andre eksporterer til både nær og fjern.

Erhvervet er andet og mere end de største

Endelig har analysen vist, at man skal passe på med at bedømme hele erhvervet, ud fra de meget synlige globale koncerner som Carlsberg, Arla og Tulip m.fl. De er store og betydningsfulde, men der er samtidigt et meget stærk miljø af selvstændige virksomheder, virksomheder med hovedkontor i Trekantområdet og afdelinger i andre dele af verden, samt virksomheder der ejerskabsmæssigt er bundet op på stærke udenlandske koncerner.

Hvilke kræfter driver udviklingen?

Overordnet set vil den globale efterspørgsel på fødevarer stige i de kommende mange år drevet af en stigende global befolkning og ikke mindst fremkomsten af en større global middelklasse med større købekraft. Det er derfor helt afgørende at være til stede på de globale markeder uden for nærmærkerne. Tilstedeværelsen på de globale markeder bidrager også til at opfange og forstå de strømninger, der præger udviklingen i efterspørgslen på fødevarer.

Større differentiering

Mens en meget stor del af efterspørgslen fortsat er drevet af pris, hvilket stiller store krav til virksomhedernes evne til at producere til lave omkostninger. Må der til gengæld forventes fortsat stigende efterspørgsel efter produkter karakteriseret af høj kvalitet, økologi og nærhed til producenterne i sær på nærmærkerne. På andre markeder er f.eks. fødevarer sikkerhed eller fedtfattighed centrale konkurrenceparametre.

Fødevareerhvervet i Trekantområdet

Det er ikke muligt at pege entydigt på, hvilke virksomheder der kan forventes at klare sig særlig godt, eller hvilke der navnlig synes at være udfordrede.

I stedet kan der anes nogle klare styrker og en række spændende muligheder, men også nogle mulige svagheder og trusler, som erhvervet skal være opmærksom på.

Disse mønstre er søgt sammenfattet i figuren på foregående side og de uddybes på de næste sider.

Stærke globale fødevirksomheder i Trekantområdet

Arla Food er et eksempel på en virksomhed, der illustrerer Trekantområdets styrker som hjemsted for internationale fødevarevirksomheder. Arla Food er med flere store produktionsanlæg en markant fødevarevirksomhed i Trekantområdet, der samtidigt opererer på store dele af verdensmarkedet. Carlsberg, Alfa Laval og SFK Leblanc er andre eksempler på store internationale virksomheder med globalt udsyn og rækkevidde, der har en væsentlig produktionsenhed i Trekantområdet.

Styrker

Som det tydeligt er fremgået, så går det overordnet set godt for fødevareerhvervet i Trekantområdet. Det kan som nævnt ikke henføres til nogle få virksomheder, men skyldes at mange virksomheder på mange forskellige måder formår at udvikle sig og sikre en vedvarende stærk konkurrenceevne.

Et forhold der træder tydeligt frem er, at fødevarevirksomhederne i Trekantområdet generelt er meget internationale og globalt orienterede. Mange af virksomhederne er store og opererer på globale markeder og har derfor også umiddelbar adgang til viden om den globale markedsudvikling og de muligheder som den åbner, samt de forhold der kan svække deres konkurrencesituation. Trekantområdet er derfor et område med et

højt globalt kundskabsgrundlag, hvilket er en klar styrke, når virksomhederne skal begå sig på et marked, der i stigende grad er globalt. Mange af virksomhederne har også strategiske og finansielle ressourcer til at operere og eksekvere på store, fjerne og flere markeder, hvilket både reducerer deres sårbarhed og åbner vækstmuligheder. Tilstedeværelsen af sådanne virksomheder betyder også, at der findes en ressourcepulje af medarbejdere med global indsigt og mindset, hvilket gør Trekantområdet interessant som lokalisering for internationale fødevarevirksomheder.

Endelig skal det heller ikke glemmes, at Trekantområdet har en central geograisk placering i Danmark, hvor et stort marked (inklusive Hamborg) kan nås inden for få timer, hvilket i sig selv gør området interessant.

Svagheder

Store dele af fødevareerhvervet i Danmark er alvorligt udfordret på omkostningerne. Det gælder ikke mindst primærproducenterne, hvor mange både mælke- og svineproducenter er alvorligt udfordret. I forlængelse af dem er også forarbejdningsvirksomhederne udfordret. Navnlig slagterierne i Danmark har igennem en årrække været under et meget hårdt pres for at reducere produktionsomkostningerne, så de kan tage kampen op imod konkurrenter og egne produktionsanlæg i navnlig Tyskland, hvor lønningerne til slagteriarbejderne er betydeligt lavere.

Begge dele peger på en svaghed ved fødevareerhvervet i

Trekantområdet. Hvis primærproducenterne falder bort eller lægger om fra den store produktion af konventionelle svin, mælk. m.v., så svækkes grundlaget for mange af forarbejdningsvirksomhederne. Og hvis forarbejdningsvirksomhederne ikke vedvarende kan effektivisere deres produktion og reducere produktionsomkostningerne, så risikerer de at tabe kampen til områder med lavere lønomkostninger.

Den tætte binding til primærproducenterne og de store produktionsenheder inden for meget konkurrenceudsatte produkter er således en svaghed ved fødevareerhvervet i Trekantområdet, der risikerer at føre til en reduktion i såvel beskæftigelse som indtjening i erhvervet i de kommende år.

Stærkt konkurrenceudsatte fødevarevirksomheder i Trekantområdet

Trekantområdet står stærkt inden for fjerkræslagteri, slagteri og mejeri der forarbejder primær produktion.

Danpo, SB Pork, DanePork og Danish Crown er alle eksempler på sådanne virksomheder.

Der er tale om store virksomheder med mange ansatte, der skaber beskæftigelsesmuligheder i områder, der generelt er under pres, og for personer der får stadigt vanskeligere ved at holde fast i arbejdsmarkedet. Men virksomhederne opererer på markeder, hvor det er svært at skabe den fornødne indtjening og hvor råvarer og arbejdskraft er de helt overvejende omkostningselementer. Så de er under et stort pres og udviklingen må generelt forventes at byde på vigende beskæftigelse.

Stærkt specialiserede virksomheder på spændende nichemarkeder

Graintec er et eksempel på en stærkt specialiseret virksomhed, der laver anlæg til produktion af fiskefoder til dambrug og havbrug over hele verden. Dambrug og andet fiskeopdræt er i stærk udvikling og anlæg der kan producere og distribuere den rette mængde af foder er essentielle herfor. Graintec står med afdelinger i Nord- og Sydamerika samt Asien stærkt på verdensmarkedet. Andre eksempler på stærkt specialiserede, internationale virksomheder med rødderne forankret i Trekantområdet er Aller Aqua, Ekko Machines, Procudan, Biofiber Damino og Gumlink.

Muligheder

Fødevareerhvervet i Trekantområdet rummer mange muligheder. Der er mange virksomheder, der er specialiserede inden for produkter og markeder, hvor de har en meget stærk international position, men hvor historie eller ejerskab knytter dem til Trekantområdet. Nogle er blevet opkøbt og indgår derfor nu i større koncerner, nogle er selvstændige virksomheder med deres produktion i Trekantområdet, mens endnu andre har udviklet sig til globale virksomheder med hovedkontor i Trekantområdet og filialer, salgskontorer m.v. på deres primære internationale markeder.

Typisk for disse virksomheder er, at de er lidt mindre end de store produktionsvirksomheder, men store nok til at have en

robust organisation og kræfter til at agere internationalt (typisk 20-70 ansatte). Denne gruppe af virksomheder spænder vidt og kan nemt undslippe sig opmærksomheden, når man tænker på fødevareerhvervet. De kan producere alt fra fiskefoderproduktionsanlæg til tyggegummi og vokscoating.

De er typisk vokset op i slipstrømmen af dansk fødevareproduktion og har været tæt knyttet hertil, men er blevet selvstændige og har videreudviklet deres kompetencer til internationale styrkepositioner. Mange af dem har fat inden for markeder, der er i vækst og hvor deres markedsposition stiller dem gunstigt i hold til at udnytte dette.

Trusler

En trussel er ofte bagsiden af en styrke. De store produktionsenheder, der udgør en styrke for Trekantområdet er supereffektive og har optimeret deres produktionsapparat til at håndtere store kvantiteter af ensartet karakter. Men når forbrugernes præferencer ændrer sig opstår der behov for justeringer, som de store produktionsanlæg kan have svært ved at håndtere.

Efterspørgslen efter økologiske produkter er eksempelvis stadigt stigende og dette marked er ikke længere blot interessant for mindre, nicheorienterede virksomheder. Men økologiske grise er typisk betydeligt større end konventionelle grise og kræver tilpasning af slagte-

linjerne, hvilket de typisk ikke er optimeret for. Hurtig tilpasning og omstilling er på flere andre områder blevet en vigtig parameter for virksomhederne, og her er de store standard-producerende virksomheder udfordrede.

Samtidigt ligger ejerskabet og innovationsafdelingen af mange af de større fødevarevirksomheder i Trekantområdet uden for regionen, og dermed reduceres mulighederne for at agere agilt og udvikle nye produkter og ydelser, der matcher nye markedsmaessige muligheder. Samtidigt vil omstilling til f.eks. økologi ofte tage et vist tidsrum og være omkostningsfuldt, da det kan kræve lovbestemte overgangsperioder og ændring af staldsystemer m.v.

Virksomheder, der kan udfordres af hurtige omstillinger

Den gennemførte analyse giver ikke grundlag for at udpege enkelte virksomheder som sårbare og truede.

Et eksempel på, hvordan afsætningsvilkårene hurtigt kan ændre sig grundlæggende, opstod, da COOP og Dansk Supermarked besluttede at udfase salg af buræg med kort varsel. For æggproducenter og æggpakkerier som Danaæg med hovedkontor i Christiansfeld gav det en stor og risiko for omsætningstab og tab af markedsandele. Samme type af problemstillinger har allerede ramt eller kan komme til at ramme andre af de store produktionsenheder i Trekantområdet.

Perspektiver for fødevareerhvervet i Trekantsområdet

Fødevareerhvervet har igennem mange år spillet en central rolle i Trekantområdet og været genstand for en række projekter og flere organiseringer/klyngedannelser, der dog har haft vanskeligt ved at bide sig fast i virksomhedernes bevidsthed.

Centralt i selvforståelsen har stået produktion af procesudstyr udført i rustfrit stål som en særlig styrkeposition. En forståelse der i en række år blev understøttet af videncenteret Stålcetrum i Kolding. I dag er Stålcetrum væk og aktiviteterne er videreført i Teknologisk Institut. Det samme kan i betydeligt omfang siges at være tilfældet for selvforståelsen og fortællingen.

Et af spørgsmålene ved indgangen til denne analyse var, om der i en analyse af fødevareerhvervet kunne findes en anden forståelse og fortælling om det særlige ved fødevareerhvervet i netop Trekantområdet.

Trekantområdet er i dag snarere karakteriseret ved at være hjemsted for store produktionsenheder inden for bryggeri, slagteri, mejeri og bageri, der indgår i større koncerner og så et spændende lag af stærkt specialiserede, selvstændige og globalt orienterede virksomheder.

Fødevarevirksomhederne i Trekantområdet er meget internationale og derfor godt rustede til at tage del i den globale udvikling. De er derimod generelt mere udfordret i forhold til at producere til

de forbrugersegmenter, der vægter økologi, nærhed mv.

Dermed ikke sagt, at de ikke kan producere økologiske produkter, men de står med langt bedre forudsætninger for at spille med i forhold til udviklingen på de globale markeder.

Generelt har udviklingen i fødevareerhvervet betydet, at særlige kompetencer ikke længere er regionalt forankrede i samme omfang, som det tidligere var tilfældet (når man lige ser bort fra fisk i Nordjylland og nogle få andre kompetencer knyttet til naturgivne forhold).

Fødevareerhvervet er, som beskrevet, i betydeligt omfang koncentreret i store virksomheder og koncerner, hvoraf mange er internationale, og hvor strategiske beslutninger og deraf afledt udvikling og innovation ofte foregår langt fra produktionsenhederne.

Det kan for så vidt være positivt, fordi det skaber et globalt kundskabsgrundlag, kan bidrage til at øge det strategiske udsyn, koncentrere innovationsressourcerne og øge den forskningsmæssige indsats. Men det gør det samtidigt vanskeligere at fastholde regionale styrkepositioner og fastlægge den regionale rolle. Og det gør det i forlængelse heraf også vanskeligere at identificere og italesætte regionale styrkepositioner inden for fødevareerhvervet i samme omfang, som man kunne for bare ti år siden, hvor strukturudviklingen endnu ikke var så stærk.

For virksomhederne og den viden og knowhow, de besidder, er ikke længere regionalt rodfæstet på samme måde som tidligere.

Det betyder imidlertid ikke, at der ikke kan være udfordringer, muligheder eller perspektiver, der er særligt relevante at fokusere på i et område som Trekantområdet, givet den struktur og karakter, som erhvervet har netop her. I det følgende skal vi kort belyse, hvilke udfordringer og perspektiver vi ser som centrale for fødevareerhvervet i Trekantområdet at have fokus på i de kommende år.

Udgangspunkt i FN's verdensmål

FN vedtog i september 2015 et sæt af globale målsætninger, Sustainable Development Goals, der udtrykker organisationens vision for verdens tilstand i 2030. Det har FN gjort før, men noget er anderledes denne gang. Organisationer og virksomheder er begyndt at referere til dem – også på fødevareområdet.

Et mål hedder slet og ret "Stop sult" og har fokus på at udrydde sult, opnå fødevaresikkerhed, sikre bedre ernæring og et mere bæredygtigt landbrug.

Et andet, der hedder "Sundhed og trivsel" har fokus på at sikre et bedre helbred og et sundere liv for alle, hvilket også har en vis berøring med fødevareområdet i forhold til imødegåelse af fortsat overspisning og sygdom knyttet til forkert diæt og livsstil.

Målene befinder sig naturligvis på et meget, meget overordnet niveau. Men kombineret med den forventede udvikling i den globale efterspørgsel efter fødevarer bliver opgaven klarere. Hvordan kan virksomhederne bidrage til at imødekomme den fremtidige efterspørgsel efter fødevarer, uden at forbruge flere af klodens ressourcer end det i det lange løb er bæredygtigt?

Virksomhedernes udfordring

En gennemgang af hjemmesiderne for en række af de store fødevareraktører i Trekantområdet afspejler en stigende opmærksomhed på samfundsansvar og bæredygtighed i bred forstand – om end ikke lige præcis på Verdensmålene.

- Carlsberg Danmark A/S (Fredericia) omtaler deres tiltag "Carlsberg Circular Community", der er et partnerskab med en række af deres underleverandører om at udvikle materialer som eliminerer spild og optimerer genbrug.
- Lantmännen Cerealia A/S (Vejle) omtaler sig som en førende spiller inden for fødevarer og bioenergi og erklærer at arbejde aktivt for at promovere et sundt og bæredygtigt samfund.
- EasyFood A/S (Kolding) understreger deres indsats for bæredygtighed herunder fokus på madspild og fødevarerens sikkerhed.

- Danish Crown (Vejen) beretter i et afsnit om samfundsansvar om deres indsats for sundhed, dyrevelfærd, miljø og fødevarerens sikkerhed.
- Rahbek Fisk (Fredericia) beretter om deres fokus på kvalitet, smag og bæredygtighed, og hvordan de kan bidrage til sundhedsudviklingen ved at gøre det lettere og mere lækker for forbrugerne at vælge fiskeretter.
- Dan Cake A/S (Give) understreger deres fokus på naturlige farver og aromaer.
- Dupont Nutrition Biosciences ApS (Grindsted) leverer rådgivning inden for diæt- og kosttilskudsbranchen baseret på stor viden om ernæring samt forskning inden for området.

Man kan indvende, at hjemmesider er taknemmelige modtagere af gode intentioner, men det ændrer ikke ved, at virksomhederne, ved at skrive som de gør, demonstrerer, at de er opmærksomme på forbrugernes stigende opmærksomhed på samfundsansvar og bæredygtighed, og at de søger at skrive sig ind i denne forståelse.

Mange af virksomhederne fremstår imidlertid lidt famlende over for, hvordan de skal opfatte og italesætte deres samfundsansvar, og hvilke områder de som følge heraf skal have fokus på.

Dette indtryk bekræftes af resultaterne af en undersøgelse gennemført af den globale revisions- og regnskabsvirksomhed, PwC.

Ifølge denne globale undersøgelse så er en forbavsende stor andel af virksomhederne på hele 92 procent opmærksomme på FN's Sustainable Development Goals og i overvejende grad også parate til at handle på det. 71 procent af virksomhederne planlægger at handle med henblik på at opfylde målene. 29 procent af virksomhederne vil opstille egne mål, der flugter FN's mål. Mens 13 procent af virksomhederne er afklarede om, hvordan de i praksis kan gribe opgaven an.

Netop her ligger den store udfordring for fødevarerhvervet i Trekantområdet, hvis det skal gribe mulighederne i den globale udvikling:

Hvordan kan store produktionsenheder kombinere industriel og effektiv produktion med øget samfundsansvar og bæredygtighed?

Trekantområdet har med sin store koncentration af mellemstore og store fødevareraktører en god mulighed for at blive et udstillingsvindue for bæredygtig storskalaproduktion.

Som en del af opfølgningen på Det Gode Liv - strategien s arbejder Region Syddanmark med at styrke det fælles syddanske vidensgrundlag.

Rapporten "Fødevareerhvervet i Trekantområdet er en del af dette arbejde.

Ny viden

Set på hele værdikæden inden for fødevarer, så er Syddanmark den region i Danmark med flest beskæftigede inden for fødevareerhvervet. I de enkelte led i værdikæden tegner Syddanmark sig for den største andel af beskæftigelsen inden for både primære erhverv, fremstillingserhverv og støtteerhverv.

I Region Syddanmark har der udover det stærke fødevareerhverv også været en række spirende klyngeinitiativer og andre tilløb til organiseringer. Særligt i Trekantområdet er der lang tradition for samarbejde og organisering inden for fødevareerhvervet, der giver dette område en særlig position.

Men hvilken karakter har fødevareerhvervet i Trekantområdet, og hvordan har det udviklet sig igennem de seneste 5-10 år? Hvilke drivkræfter præger udviklingen og hvordan står fødevareerhvervet i Trekantområdet umiddelbart rustet til at møde udviklingen. Det er de forhold denne analyse søger at belyse.

REGIONAL VÆKST OG
UDVIKLINGSSTRATEGI

→ www.regionyddanmark.dk/detgodeliv

Region Syddanmark